

УДК 027.54(477):027.081:37

Селецький А, В.,

канд. іст. наук, ст. наук. співробітник,

завідувач відділу наукової реферативної та аналітичної інформації

у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в системі інформаційно-аналітичного забезпечення освітянської галузі

Інформаційно-аналітичний супровід наук про освіту, психолого-педагогічної теорії і практики набуває поглибленої уваги в державі під впливом трансформаційних потреб освітньої галузі, євроінтеграційних та глобалізаційних процесів, які сьогодні визначають характер і напрями системних змін у цій сфері діяльності, а також усього комплексу соціальних і економічних чинників в середині країни, які, своєю чергою, позначаються на сучасному стані і тенденціях розвитку освітньої сфери в Україні.

Визначне місце у запровадженні інформаційно-аналітичного напрямку роботи та започаткуванні наукового структурного підрозділу, який має цей напрям забезпечувати, належить провідній освітянській бібліотеці й науково-дослідній установі НАПН України - Державній науково-педагогічній бібліотеці України ім. В. О. Сухомлинського.

У 2006 році з метою розширення номенклатури інформаційного продукту, удосконалення форм обслуговування освітян, підвищення рівня інтелектуальної обробки інформації та започаткування актуального напрямку бібліотечної діяльності в організаційній структурі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського створено «Відділ науково-аналітичної обробки і поширення інформації у сфері освіти». Діяльність новоствореного структурного підрозділу установи спрямовувалася на реалізацію інформаційно-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку педагогічної науки та світи шляхом підготовки, створення та розповсюдження аналітичних матеріалів. На етапі становлення нового напрямку здійснювалися вивчення специфічних потреб користувачів, пошук та апробація різновидів інформаційно-аналітичної продукції, упроваджувалися сучасні засоби комунікації, створювалися та почали наповнюватися електронні бази даних. Метою діяльності відділу було визначено сприяння розвитку та вдосконаленню фундаментальних та прикладних досліджень з педагогічної, психологічної, соціально-комунікаційної та державноуправлінської наук шляхом забезпечення аналітичною інформацією фахівців освітянської галузі України.

Завдання відділу передбачали виконання науково-дослідних тем з метою вдосконалення та реалізації теоретичних, науково-методичних та організаційних засад системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки та освіти України; надання необхідних матеріалів підрозділам бібліотеки для здійснення інформаційно-аналітичного обслуговування користувачів; консультування в межах компетенції відділу співробітників бібліотеки та фахівців мережі освітянських бібліотек; удосконалення процесу продуктивного використання фондів та ресурсів бібліотеки для підвищення ефективності діяльності її підрозділів.

Основні функції відділу полягали у моніторингу, збиранні, аналізі, вивченні стану (динаміки) та синтезі інформації, пов'язаної з розвитком освітянського процесу в Україні; аналізі висвітлення засобами масової інформації подій у сфері педагогічної науки та діяльності бібліотеки, НАПН України, Міністерства освіти та науки України та ін.; створенні аналітичної продукції в електронній та традиційній формах з актуальних питань педагогічної науки та освіти; оперативному та змістовному наповненні веб-порталу бібліотеки аналітичною інформацією; участі у міжнародних, всеукраїнських комунікативних заходах у галузі педагогічної, психологічної, соціально-комунікаційної та державноуправлінської наук України; вивченні інформаційних потреб користувачів

освітянської галузі України.

Важливу роль у процесі становлення інформаційно-аналітичного напрямку діяльності бібліотеки відіграло здійснення впродовж 2008–2011 рр. її співробітниками фундаментальної науково-дослідної роботи за темою «Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики: стан та перспективи» (наук. кер.– канд. іст. наук О. Яценко).

Актуальність цієї НДР полягала у необхідності подолання невідповідності між зростанням ролі педагогічної науки та освіти України у розвитку сучасного суспільства та рівнем їх інформаційно-аналітичного забезпечення. З огляду на проблеми становлення України як незалежної держави, складнощі її економічного розвитку, обмеженість ресурсів та виходячи із сучасних завдань задоволення інформаційних потреб користувачів: управлінців, науковців, викладачів, практичних працівників навчальних закладів різного рівня, перед ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського постало важливе завдання щодо створення ефективної системи інформаційно-аналітичного забезпечення вітчизняної педагогічної науки та освіти. Визначальним засобом вирішення цієї проблеми було впровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій в бібліотечно-бібліографічні процеси й операції на основі принципово нових підходів до підготовки і представлення інформації, формування та використання в бібліотечних установах галузі сучасних електронних інформаційних ресурсів.

Головною метою проведеного ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, дослідження є визначення й обґрунтування теоретичних, методичних і технологічних основ системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України. У процесі виконання НДР було реалізовано такі завдання: виявлено, визначено й обґрунтовано сутність, принципи, структуру, зміст і функції інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки у питаннях забезпечення педагогічної науки та освіти в Україні актуальною інформацією; розроблено методику і технологію укладання окремих видів оглядово-аналітичних видань для бібліотечних працівників тощо.

Важливими результатами НДР та всього етапу становлення інформаційно-аналітичного напрямку, на нашу думку, було розроблення та видання Концептуальної моделі системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України, в якій визначено стратегію формування, функціонування та розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки і освіти за умов взаємодії мережі освітянських бібліотек України й методичних рекомендацій для фахівців з укладання інформаційно-аналітичних документів.

У 2012-2014 рр. розбудова інформаційно-аналітичного напрямку діяльності бібліотеки тривала в руслі виконання наступної фундаментальної науково-дослідної теми «Наукова організація інформаційної діяльності галузевого бібліотечного комплексу Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» (наук. кер. - канд. іст. наук, с. н. с. О. Воскобойнікова-Гузєва), головною метою якої був подальший розвиток теоретико-методологічних і науково-організаційних засад інформаційної діяльності закладу, що реалізується як складова системи науково-інформаційного забезпечення освітянської галузі України.

Процес реалізації теми, зокрема, передбачав розроблення та оприлюднення друкованих й електронних видань, які містять нормативно-інструктивні та науково-методичні матеріали з питань наукової організації інформаційно-аналітичної діяльності галузевої педагогічної бібліотеки, обґрунтування наукових підходів до розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики, модель інформаційно-аналітичного галузевого періодичного видання, оглядово-аналітичні матеріали з питань розвитку освіти в Україні та зарубіжжі. Ці та інші наукові результати виконання теми було викладено у плановій монографії «Інформаційна діяльність Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського: перспективи розвитку». У цьому виданні узагальнено теоретичні, науково-методичні,

організаційні й технологічні засади інформаційної діяльності, у тому числі аналітичної.

Діяльність виконавців теми спрямовувалася на дослідження та узагальнення світового та вітчизняного досвіду інформаційної діяльності, насамперед у контексті формування електронних інформаційних ресурсів, розширення спектру видавничої продукції, зокрема в електронному вигляді, виявлення, визначення та обґрунтування сутності, принципів, структури, змісту і функцій інформаційної складової в структурі діяльності галузевого бібліотечного комплексу, визначення методичних та організаційних засад створення моделі галузевого інформаційно-аналітичного періодичного видання, перевірки дослідним шляхом ефективності моделі, засобів і технологій інформаційно-аналітичного забезпечення національної освіти.

Результатами пошуку ефективних форм задоволення галузевих потреб користувачів, сучасних методів створення та актуального способу комунікації продукції вторинно-документного рівня було збагачення електронного ресурсу бібліотеки інформаційно-аналітичним контентом. Йдеться про щоквартальний «Моніторинг ЗМІ з питань освіти й науки», довідник «Педагоги-новатори України», огляди з актуальних питань реформування та розвитку освіти в Україні та зарубіжжі, огляди результатів наукової діяльності установ НАПН України. Так, метою проекту, присвяченого аналізу та популяризації досвіду нині діючих педагогів-новаторів визначалося створення інформаційного банку ефективних науково-педагогічних рішень щодо реформування та модернізації сучасної освіти, висвітлення здобутків сучасних українських педагогів та ефективних керівників середньої освіти й поширення їхніх ідей серед широкого загалу науково-педагогічної освітянської спільноти.

2015 року за результатами попередньої НДР було започатковано інформаційно-аналітичний бюлетень «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки» як електронне наукове періодичне видання ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Бюлетень є складовою системи інформаційно-аналітичного забезпечення наук про освіту, педагогіки й психології. Зміст рубрик «Національна освіта: інноваційна школа», «Педагогічна наука», «Психологічна наука» сприяє оперативному отриманню користувачем логічно структурованої наукової інформації з проблематики сучасних наукових досліджень із питань національної освіти, педагогіки, психології, зокрема, у вигляді реферативних та аналітичних оглядів, анотованих бібліографічних списків тощо.

Окрім генерації інформаційно-аналітичної продукції в сфері уваги науковців-аналітиків закладу завжди залишаються здійснення моніторингу галузевого науково-педагогічного сегменту, бібліометричних досліджень, інформаційного моделювання. Слід зауважити, що створюваний у бібліотеці інформаційно-аналітичний ресурс незалежно від цільового призначення, сфери застосування, характеру інформації або способу опрацювання первинних джерел сприяє розширенню бази для подальших наукометричних та аналітичних досліджень забезпечуючи при цьому достатній науковий рівень осягнення висвітлюваних проблем.

З 2015 року разом із започаткуванням дворічної прикладної дослідно-наукової теми «Модернізація науково-інформаційної діяльності провідних книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України» (наук. кер. – канд. іст. наук С. Зозуля) у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського активізувалося здійснення практичного освоєння фундаментальних розроблень з бібліотечної інформаційної аналітики. Головною метою прикладного етапу визначалося поглиблення та подальше розроблення наукових і технологічних аспектів модернізації інформаційної діяльності провідних книгозбірень мережі освітянських бібліотек, підготовка і практичне втілення організаційних і науково-методичних розроблень у діяльність мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України.

Основними напрямками цієї роботи були дослідження й узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду модернізації інформаційної діяльності, розширення спектра видавничої продукції, зокрема в електронному вигляді, видання аналітичних досліджень,

науково-виробничої та довідкової продукції; виявлення, визначення й обґрунтування сутності, принципів, змісту і напрямів модернізації науково-інформаційної діяльності галузевої мережі бібліотечних установ; здійснення моніторингу ефективності науково-інформаційної діяльності ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського; підготовка й локальне оприлюднення аналітичних документів і матеріалів з питань організації науково-інформаційної діяльності провідних освітянських бібліотек України.

Низка очікуваної кінцевої наукової продукції за результатами виконання теми розширила інформаційно-аналітичний контент бібліотеки. З огляду на це варто наголосити на упровадженні практичного посібника «Науково-інформаційна діяльність провідних освітянських бібліотек України». У цьому виданні, яке містить, зокрема, практичні рекомендації з оптимізації інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в умовах інноваційних змін, висвітлено концептуальні положення та перспективні напрями модернізації науково-інформаційної діяльності освітянських бібліотек України; проаналізовано зарубіжний досвід трансформації галузевих бібліотек в інфраструктурі глобального інформаційного суспільства; виокремлено основні напрями інноваційного розвитку освітянських бібліотек України в контексті аналізу модернізаційних моделей; розглянуто теоретичні аспекти застосування кількісних методів аналізу функціонування науки – наукометричних, бібліометричних, інформетричних, визначено їх особливості, охарактеризовано основні показники наукометрії, зокрема, індекс наукового цитування, індекс Хірша та імпаکت-фактору, відображено сучасний стан бібліометричних і наукометричних досліджень в Україні. Науково-практичну цінність посібника посилює аналіз досвіду бібліометричної оцінки розвитку освіти та педагогіки, здійсненої науковцями ДНПБ на основі аналізу загальнодержавної реферативної БД «Україніка наукова».

З метою удосконалення науково-інформаційної діяльності у 2016 р. в організаційній структурі бібліотеки відбулися певні зміни та було створено «Відділ наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти». З цього часу одними з основних завдань відділу є проведення наукових досліджень у галузі формування та упровадження системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України в умовах глобальних інформаційних впливів; узагальнення вітчизняного й зарубіжного досвіду інформаційно-аналітичної діяльності галузевих бібліотек, вивчення та поширення нових прогресивних форм і методів діяльності аналітичних відділів (служб) із профільних питань, у тому числі формування електронних ресурсів веб-порталу установи з урахуванням аналітичного напрямку роботи; розвиток корпоративних, творчих зв'язків, ділових контактів та взаємодії з провідними аналітичними центрами України відповідного спрямування тощо.

З 2017 р. по 2019 р. у рамках виконання науково-дослідної роботи в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського триває виконання прикладної теми «Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів» (наук. кер. – канд. іст. наук, с. н. с. А. Селецький). Зміст завдань теми охоплює аналітичний, реферативний та бібліографічний напрями. Метою дослідження є науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі бібліографічними, реферативними й аналітичними документами з актуальних питань розвитку національної та зарубіжної освіти в умовах інтеграції України у європейський і світовий освітній простір. Аналітична складова дослідження у 2017 р. полягатиме у визначенні підґрунтя інформаційно-аналітичного супроводу національної освіти в контексті загальноцивілізаційних тенденцій і процесів. Протягом основного етапу у 2018 р. виконавці теми концентруватимуться на дослідженні пріоритетних напрямів реформування та інновацій освіти в Україні й зарубіжжі. На заключному етапі дослідження (2019 р.) колектив виконавців має здійснити обґрунтування перспектив науково-інформаційного супроводу цільової групи користувачів з питань розвитку національної та зарубіжної освіти та викласти результати своєї розвідки у запланованих виданнях.

Очікуванні наукові результати дослідження у контексті створення інформаційно-аналітичної продукції за цією темою представлятимуть оглядове видання «Інноваційний розвиток освіти в Україні й зарубіжжі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів»; інформаційно-аналітичні огляди до випусків №5-10 наукового інформаційно-аналітичного галузевого періодичного видання «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки»; наповнення електронного ресурсу бібліотеки аналітичними матеріалами і моніторингами ЗМІ з актуальних питань розвитку національної та зарубіжної освіти; статті виконавців теми у наукових фахових вітчизняних та зарубіжних виданнях, наукометричних базах даних, у тому числі електронних.

На думку науковців-аналітиків ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, факторами, що мають підвищити ефективність інформаційної діяльності є: розвиток інформаційного партнерства між аналітичними підрозділами науково-педагогічних бібліотек з аналогічними структурами установ споріднених сфер діяльності; організація та участь у науково-дослідницьких фундаментальних і прикладних проектах з проблематики оптимізації інформаційно-аналітичного супроводу освітньої діяльності із залученням ефективних співвиконавців, у тому числі й іншого галузевого спрямування та підпорядкування; запровадження практики аналітичного консультування та експертизи визнаними фахівцями галузі; вдосконалення механізмів моніторингу впровадження наукових результатів; розвиток маркетингу інформаційно-аналітичного продукту установи, якісних і кількісних характеристик сегменту користувачів та споживачів аналітичної продукції; вдосконалення технологій і методик вироблення аналітичної продукції; апробація та використання кращих інформаційно-комунікаційних новацій, електронних документів нового покоління, електронних дидактичних засобів, віртуального галузевого середовища, можливостей мобільного Інтернету та телефонії; створення єдиної системи обліку, зберігання, пошуку, надання й використання електронних ресурсів, що становлять галузевий інформаційно-аналітичний контент; розроблення універсального, одноманітно організованого, оперативно поповнюваного, розгалуженого навігаційно-пошукового апарату по всьому інформаційно-аналітичному контенту; організація рівних можливостей доступу до контенту всіх категорій споживачів аналітичної продукції та здійснення його централізованої електронної підтримки; системне вирішення питань підготовки і кадрового забезпечення аналітичних підрозділів і служб галузевої бібліотечної мережі фахівцями вищої кваліфікації, обміну досвідом та підвищення кваліфікації фахівців-аналітиків.

Висвітлено перебіг становлення та проаналізовано особливості здійснення інформаційно-аналітичного супроводу освітянської галузі з досвіду Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського Національної академії педагогічних наук України. Розглянуто здобутки, проблеми та запропоновано шляхи розв'язання перспективних завдань бібліотечної інформаційної аналітики.

Ключові слова: науково-інформаційний супровід, інформаційно-аналітична діяльність, науково-педагогічна бібліотека, освіта, педагогіка, психологія.

The article includes course of formation and analysis of the specifics of information and analytical support for the educational sector based on the experience of the V. O. Sukhomlynsky State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine by National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. The article summarises achievements, problems and proposes solutions for prospective tasks of library informational analytics.

Keywords: scientific informational support, information and analytical work, research and educational library, education, pedagogy, psychology.

Відомості про автора

Селецький Андрій Васильович, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, м. Київ, тлф 067-8031919.